

PREVENTIVNÍ PROGRAM ZŠ A MŠ TATCE

„Spolu se učíme, spolu si hrajeme, společně poznáváme svět”

Preventivní program ZŠ a MŠ Tatce na školní rok 2022/2023

Obsah:

- Úvod
- Charakteristika školy
- Vytýčení preventivního programu školy
- Cíl preventivního programu školy
- Analýza současného stavu na škole
- Konkrétní cíle v podobě znalostních a sociálních kompetencí žáků
- Koordinace preventivních aktivit na škole
- Úkoly a činnost ostatních pedagogických pracovníků
- Spolupráce s rodiči
- Propagace
- Metody a formy práce
- Učební materiály a další pomůcky
- Realizace preventivního programu školy
- Volnočasové aktivity
- Spolupráce s odborníky a dalšími organizacemi
- Evaluace PPŠ
- Závěr
- Krizový plán školy (příloha č. 1)
- Program proti šikaně (příloha č. 2)
- Adresář spolupracujících organizací

Úvod

Problematika rizikové chování se týká dětí, které jsou žáky základní školy. V současnosti se setkáváme s rizikovým chováním dětí také v mateřských školách. Z tohoto důvodu je důležité realizovat primární prevenci právě v době povinné školní docházky, ale také v MŠ a poskytovat žákům a dětem informace takovou formou, která je přiměřená jejich věku. V tomto věku patří žáci základní školy k nejohroženější skupině, a proto také naše škola připravuje a realizuje komplexní program prevence rizikového chování. Tento program vychází z potřeb školy, může se měnit v závislosti na změnách těchto potřeb (pružně reaguje na aktuální potřeby). Preventivní program je určen pro žáky, rodiče, pedagogické i nepedagogické pracovníky školy, pro širokou veřejnost.

Charakteristika školy

ZŠ a MŠ Tatce je malotřídní vesnická škola, jejíž součástí je mateřská škola (50 dětí). Poskytuje vzdělání dětem v 1. – 5. ročníku. Jsme škola s právní subjektivitou. Pracujeme podle vzdělávacího programu ŠVP – Tvořivá škola pro život a k 1. 9. 2022 je ve škole zapsáno 44 žáků. Výuka probíhá ve třech kmenových třídách. Součástí školy je školní družina, výtvarná dílna a objevitelská školní zahrada. Do MŠ dochází 50 dětí ve věku 2 – 7 let.

Naše škola je připravena poskytnout odbornou péči žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, žákům z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami, žákům vykazujícím sklon k rizikovému chování, žákům nadaným a mimořádně nadaným, žákům ohroženým školním neúspěchem. Žákům jsou aktivně nabízeny rozmanité volnočasové aktivity a zájmové kroužky.

Za riziková místa školy, kde může docházet k nežádoucím situacím, lze považovat šatny, toalety, školní zahradu. Z časového hlediska považujeme za rizikové přestávky, přechody na svačiny a oběd. Průběžně monitorujeme riziková místa, minimalizujeme problémy při přestávkách a přechodech žáků ke stravování účinným pedagogickým dohledem nad žáky.

Název školy a adresa: ZŠ a MŠ Tatce, Ke Hřišti 195, Tatce, 28911

Kontakty:

e-mail: zs.tatce@seznam.cz

tel.: 325 595 567

mobil ZŠ a MŠ Tatce: 606 033 526

kontakt na školního metodika prevence: 723 411 552

Zřizovatel školy: Obec Tatce

Ředitel školy: Mgr. Hana Vlčková

Školní metodik prevence: Mgr. Kateřina Čábelková

Výchovný poradce: Mgr. Hana Vlčková

Koordinátor EVVO: Tereza Kučerová

Vedoucí učitelka MŠ: Lenka Čechová

Počet pedagogických pracovníků: 13

Počet žáků – cílová skupina: 44 (mladší školní věk 6 – 11 let), děti MŠ 50

Počet dojíždějících žáků: 12

Realizační tým: pedagogičtí i nepedagogičtí pracovníci, rodiče, žáci

Vytýčení prevence rizikového chování

Vychází z Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na roky 2019 – 2027, příslušných zákonů, vyhlášek, metodických doporučení. V rámci školy pracujeme se školní preventivní strategií, krizovým plánem, ŠVP, PPŠ, programem proti šikanování, bezpečnostním plánem. Prevence rizikového chování u žáků v působnosti naší školy představují aktivity v těchto základních oblastech prevence:

- kouření, nikotinové sáčky, elektronické cigarety, alkoholismus, drogová závislost
- šikanování, kyberšikana, vandalismus a další formy násilného chování
- virtuální drogy – počítače (internet), sociální sítě, televize
- rasismus, xenofobie, působení sekt
- zajištění včasné intervence v případech týrání, zanedbávání a zneužívání dětí
- poruchy příjmu potravy, obezita
- záškoláctví
- rizika v pohybu na komunikacích (v dopravě)

Cíle Preventivního programu školy

Cílem PPŠ je zvýšení odolnosti dětí a žáků (vhodnou preventivní výchovou) vůči rizikovému chování, minimalizaci případného rizikového chování, výchova ke zdravému životnímu stylu a k přijímání kulturních odlišností. Snažíme se, aby preventivní působení stalo neoddělitelnou součástí výuky a života školy. Žákům nabízíme volnočasové aktivity a další programy, kde se mohou uplatnit všichni žáci. Důraz je kladen na informovanost žáků o dané problematice především v předmětech prvouka, vlastivěda, přírodověda, český jazyk, výtvarná výchova, tělesná výchova, informatika, pracovní činnosti, ale také v průběhu zájmového vzdělávání. Působení na žáky v této oblasti musí být dlouhodobé a systematické, abychom mohli dosáhnout stanovených cílů. Cílem Preventivního programu školy je ve spolupráci se zákonnými zástupci a ostatními institucemi formovat osobnost žáka, která je s ohledem na svůj věk schopna orientovat se v dané problematice, zkoumat ji, ptát se a činit správná rozhodnutí. Osobnost, která si bude vážit svého zdraví, bude umět zorganizovat si svůj vlastní volný čas a bude umět zvládat sociální dovednosti (budovat pevné kamarádské vztahy uvnitř třídy, budovat pocit sounáležitosti s třídním kolektivem a kolektivem školy, rozvíjet sociální kompetence, posilovat duševní odolnost vůči stresu a negativním zážitkům, vytvářet pozitivní motivaci pro zapojení žáků do všech aktivit školy, ale i mimo školu, podporovat schopnost spolupráce, znát svá práva a povinnosti, posilovat zdravé sebevědomí)

- zajistit bezproblémový přechod dětí z MŠ na ZŠ
- navozování bezpečného prostoru ve škole, třídě, budovat důvěru žáků
- zlepšování spolupráce se zákonnými zástupci
- vytváření nových vlastních programů primární prevence
- vzdělávání pedagogů v oblasti prevence

Analýza současného stavu na škole

Vzhledem k relativně nízkému počtu žáků v jednotlivých ročnících se na naší škole vyskytuje minimální počet vážných problémů. Přesto se některými setkáváme. Jedná se především o agresivní chování, vulgaritu, nepřijetí norem slušného chování, pasivní postoj rodiny ke škole, neúčelné trávení volného času, špatný denní režim a životospráva, nízké povědomí rodičů o problematice rizikového chování a podceňování jejich prvních symptomů. Škola pracuje s monitorovacím systémem, který je založen na spolupráci všech

pracovníků školy. Snažíme se vytvořit pro žáky bezpečné prostředí školy s pozitivním školním i třídním klimatem. V letošním školním roce zůstává tradičním základním principem prevence rizik osvojování kompetencí v oblasti zdravého životního stylu. Pomocí řízených rozhovorů, projektů, besed, dramatizací a dalších aktivit zajišťujeme informovanost žáků o rizikovém chování, rizikových situacích. PPŠ na každý nový školní rok vychází z výsledků evaluace preventivních aktivit za celý uplynulý školní rok a z případných problémů, které se na škole vyskytly. Za velmi důležitou považujeme spolupráci se zákonnými zástupci a spolupracujícími organizacemi.

Konkrétní cíle v podobě znalostních a sociálních kompetencí žáků v oblasti primární prevence

Mateřská škola: komplexní rozvoj dětské osobnosti

1. a 2. ročník:

- dodržování zásad zdravé výživy a hygieny
- význam pohybu pro udržení tělesné zdatnosti
- utváření vztahů k ostatním lidem – nácvik vzájemné úcty, důvěry, práva a povinnosti žáků
- zvyšování zdravého sebevědomí žáků
- rozvoj schopnosti řešit problémy, diskutovat, klást otázky
- uvědomění si nebezpečí, které hrozí od cizích lidí
- základní znalosti o nebezpečí požívání alkoholu a cigaret
- znalost jednoduchých praktik odmítání návykových látek
- uvědomění si nebezpečí šikany a kyberšikany
- rozvoj sociálních dovedností, úcta k sobě i k ostatním
- tyto znalosti a dovednosti děti získávají formou povídání, diskuze, her, dramatizací a dalších technik

3. - 5. ročník:

- znalost rizik u návykových látek
- rozpoznat projevy lidské nesnášenlivosti a umět jim čelit

- zdraví jako základní lidská hodnota
- uvědomění si rizik a nebezpečí šikany a kyberšikany
- osvojování zdravého životního stylu, čelit rizikům v oblasti poruch příjmu potravy
- prohlubování získaných znalostí z oblasti prevence závislostí
- upevňování negativních postojů k návykovým látkám (i mezi vrstevníky)
- pojmenování a vysvětlení základních mezilidských vztahů
- uvědomění si, že každé jednání, které ohrožuje práva druhých je protiprávní

Zaměření na všechny ročníky:

- výchova ke zdravému životnímu stylu
- navozování optimálního sociálního klimatu ve škole a ve třídě
- základy etické výchovy
- budovat pozitivní třídní a školní klima
- informace v oblasti prevence alkoholismu, kouření, drog
- včasné odhalování specifických poruch učení a chování
- všestranný rozvoj osobnosti žáků
- přijímání kulturních odlišností
- včasné diagnostikování rizikového chování ve třídě a škole
- spolupráce s rodinou
- nabídka volnočasových aktivit
- účast ve výtvarných, pohybových soutěžích
- návštěvy divadelních, filmových představení, besedy, exkurze

Strategie předcházející školní neúspěšnosti žáků, šikaně a dalším projevům rizikového chování

Škola aktivně vyhledává a pečuje o žáky ohrožené výchovnými a vzdělávacími potřebami a obtížemi (šikanou a dalšími projevy rizikového chování) a v rámci podpory vzdělávání těchto žáků pedagogičtí pracovníci vytvářejí pro tyto žáky plán pedagogické podpory na dobu 3 měsíců, který průběžně vyhodnocují. Po uplynutí doby 3 měsíců je plán vyhodnocen a v případě potřeby jsou tito žáci odesíláni ke konzultaci do školského poradenského zařízení.

Škola také podporuje a vytváří příznivé sociální klima pro přijímání žáků odlišných kulturních prostředí a odlišných životních podmínek. Škola aktivně spolupracuje se zákonnými zástupci na řešení případných problémů.

Koordinace preventivních aktivit na škole

Za koordinaci preventivních aktivit na škole odpovídá školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními pedagogy a vedením školy. V rámci své činnosti připravuje společně s ostatními pedagogickými pracovníky Preventivní program školy a koordinuje jeho realizaci. O programu jsou informováni všichni učitelé, zákonní zástupci (konzultační hodiny, třídní schůzky, webové stránky školy), žáci a prostřednictvím webových stránek i veřejnost. Školní metodik prevence informuje o realizaci preventivních aktivit, případných problémech žáků s chováním a jejich řešení ostatní pedagogy na pedagogických radách nebo vždy, pokud to situace vyžaduje. Školní metodik prevence spolupracuje s výchovným poradcem, s třídními učiteli, vedením školy, metodikem OPPP, zákonnými zástupci a dalšími odborníky a institucemi, vede dokumentaci. Metodicky vede pedagogické pracovníky školy, vyhodnocuje podněty pedagogických pracovníků a navrhuje, realizuje řešení problémových situací. Ve školním roce 2015/2016 škola navázala spolupráci s obecně prospěšnou společností Prostor Kolín zabývající se primární prevencí. Ve školním roce 2015/2016 školní metodička prevence dokončila kvalifikační studium metodiků prevence.

Standardní činnosti školního metodika prevence:

- Metodická a koordinační činnost
- Informační činnost
- Poradenská činnost

Úkoly a činnost učitelů a ostatních pedagogických pracovníků

- včasné rozpoznání rizikového chování, účinná a včasná intervence, spolupráce s odborníky, budování příznivého školního a třídního klima
- spolupráce se zákonnými zástupci
- komunikace se žáky
- věnování pozornosti problematickým žákům a skupinám žáků

- účast učitelů na DVPP, získání dovedností v metodice preventivní výchovy a výchovy ke zdravému životnímu stylu, využití seminářů s touto problematikou
- spolupráce s okresním metodikem prevence a vedením školy
- spolupráce s OSPOD Český Brod, OPPP Nymburk, OPPP Kolín

Spolupráce se zákonnými zástupci

Třídní učitelé informují zákonné zástupce o Preventivním programu školy na třídních schůzkách. Ten je umístěn na nástěnce školního poradenského pracoviště a na webových stránkách školy. Zákonní zástupci jsou informováni o postupu školy v případě zjištění rizikového chování žáků. Škola poskytne zákonným zástupcům v případě potřeby kontakty na odborníky. V rámci prevence rizikového chování je velmi důležitá spolupráce rodiny a školy, včasná informovanost a důvěra. Na počátku školního roku jsou žáci i jejich zákonní zástupci seznámeni se zněním školního řádu a s případnými následky při jeho porušení. Zákonní zástupci jsou informováni o práci školy a o dosažených výsledcích a chování svého dítěte při osobních konzultacích (každá středa 15:00 – 15:45) a vypsáných třídních schůzkách.

Propagace preventivních aktivit školy

- fotodokumentace z akcí
- výstavy žakovských prací a projektů ve škole a na veřejných místech
- prezentace na webových stránkách školy a sociálních sítích
- regionální tisk
- obecní vývěsky

Metody a formy práce

Používané metody vycházejí ze znalosti žáků, jejich potřeb, věku žáků a prostředí. Využívané metody propojují mezipředmětové vztahy a působí na všechny složky (vědomostní, dovednostní, sociální).

- výklad

- besedy, diskuze
- samostatné práce žáků
- skupinová práce žáků
- videoprojekce
- exkurze
- dramatizace
- projekty, projektové dny
- zážitkové učení
- školní časopis

Učební materiály a pomůcky

- odborná literatura – M. Kolář: Bolest šikanování, E. Marádová: Poruchy příjmu potravy, metodické materiály k prevenci návykových látek – kouření, toxikomanie, vandalismu, rasismu, xenofobie, kyberšikany, virtuálních drog, zdravého životního stylu, Pohybem ke zdraví, Řekni drogám ne – desatero protidrogové prevence, Slabikář dětských práv, nahrávky s problematikou rizikového chování, Michal Miovský – Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi, metodické pokyny vydané MŠMT
- nástěnka školního poradenského pracoviště
- využití informací z internetových stránek odborných institucí

Realizace Preventivního programu školy

- zařazování témat primární prevence v jednotlivých předmětech v rámci ŠVP, zejména v prvouce, přírodovědě, českém jazyku, tělesné výchově, výtvarné výchově, vlastivědě a informatice

Mateřská škola: témata všeobecné primární prevence (hygienické návyky, osobní bezpečí, rodina jako bezpečné místo pro život, péče o zdraví, utváření zdravých kamarádských vztahů)
specifická primární prevence – šikana v dětském kolektivu

Časové rozvržení preventivních aktivit

září	Pravidla chování a vzájemné soužití, zdvořilostní návyky, kamarádství
říjen	Vytváření bezpečného prostředí, řešení nebezpečných situací
listopad	Rozpoznávání nebezpečí a reakce na něj, přivolání pomoci
prosinec	Mezilidské hodnoty, posilování prosociálních hodnot
leden	Vytváření zdravých životních návyků, moje tělo, prevence úrazů, vzájemný respekt, péče o zdraví
únor	Rozvoj komunikačních dovedností, rozvoj aktivního postoje k životu
březen	Vztahy mezi lidmi, šikana v kolektivu dětí, kontakty s dospělými
duben	Rozvoj naslouchání a porozumění mezi lidmi
květen	Rozvoj citových vztahů, chráníme bezpečí své i druhých
červen	Dodržujeme pravidla chování, osvojení pravidel bezpečnosti v silničním provozu

1. ročník:

- osobní bezpečí
- základní zásady mezilidské komunikace
- vztahy v dětském kolektivu
- základní hygienické návyky
- využití volného času
- rodina – bezpečné místo
- šikana, kyberšikana

2. ročník:

- lidské tělo
- zdraví a jeho ochrana
- zacházení s léky
- režim dne
- vztahy mezi lidmi

- chování v krizových situacích
- šikana, kyberšikana

3. ročník:

- pojmy z oblasti prevence, sexuální výchovy a drogové problematiky
- zdraví a jeho ochrana, návykové látky
- lidé kolem nás, vzájemné vztahy
- využití volného času
- ochrana proti obtěžování cizí osobou
- šikana, kyberšikana

4. ročník:

- lidské tělo, odlišnosti mezi pohlavími
- životospráva a důsledky nevhodných návyků (obezita)
- využívání volného času
- pojmy z oblasti prevence – kouření, alkohol, drogy, závislosti
- vztahy v kolektivu
- šikana, kyberšikana, sociální síť
- kulturní odlišnosti mezi lidmi

5. ročník:

- domov, rodina, důvěra, vztahy
- návykové látky
- vztahy v kolektivu
- komunikace
- pojmy z oblasti prevence – násilí, šikana, kyberšikana, sociální síť
- puberta
- nebezpečí při komunikaci s cizími lidmi
- plánované speciální aktivity, exkurze
- rasismus, xenofobie (multikulturní programy)
- agrese, zvládání agrese

Časové rozvržení preventivních aktivit

1. a 2. ročník

září	Děti a zdraví, pomoc při úrazu, důležité telefonní linky (VPP)
říjen	Děti a nemoc, jak ochránit lidské zdraví (VPP)
listopad	Děti a zdravé sebevědomí, budování sociálních dovedností (VPP)
prosinec	Děti a počítače, rizika při práci na počítači (SPP)
leden	Děti pomáhají druhým, aneb všímavý Josífek (VPP)
leden	Bezpečí na silnici (SPP)
únor	Šikana v dětských kolektivech (SPP)
březen	Děti pomáhají druhým, aneb maminka nemoc (VPP)
březen	Program veselé zoubky (VPP)
duben	Děti pomáhají druhým, aneb o týrané Bětušce (SPP)
květen	Děti pomáhají druhým, aneb s dědečkem na koupališti (VPP)
květen	Požární ochrana, prevence požárů (VPP)
květen	Děti pomáhají druhým, aneb návykové látky (SPP)
červen	Rizika v dopravě, pohyb po komunikacích (SPP)
červen	Komunitní setkání

3., 4., 5. ročník

září	Kyberšikana, sociální síť FB, projekt www.kpbi.cz (SPP)
říjen	Rozvoj sociálních dovedností – tolerance (VPP)
říjen	Děti a kouření, příčiny, následky, finanční zátěž, způsoby odmítání (SPP)
listopad	Šikana v dětských kolektivech, zdravý kolektiv (SPP)
prosinec	Jsme parta? Budujeme pozitivní vztahy, konflikt, jak ho řešit, agrese a její zvládnutí (VPP)
leden	Dětské úrazy, první pomoc (VPP)
leden	Bezpečí na silnici (SPP)
březen	Co to je evakuace, kdy se evakuovat, evakuační zavazadlo, nácvik evakuace (VPP)
duben	Prevence obezity, poruchy příjmu potravy (SPP)
květen	Zdravá komunikace, rozvoj sociálních dovedností (sebevědomí, sebeúcta, sebekontroly atd.) VPP
květen	Požární ochrana, prevence požárů (VPP)
květen	Závislost na internetu, počítačových hrách (SPP)
červen	Rizika v dopravě, pohyb po komunikacích (SPP)
červen	Budování přátelských a pozitivních vztahů, multikulturní program (VPP)
červen	Komunitní setkání

Projektové hodiny a projektové dny (školní, ve spolupráci se zákonnými zástupci, s okolními malotřídními školami, s externími spolupracovníky)

- Děti a hry – co se stalo a stát se nemělo
- Zdraví a první pomoc – preventivní program realizovaný ve spolupráci se studenty SZŠ Nymburk (všechny ročníky)
- Bezpečí dětí v domácím prostředí (všechny ročníky)
- Sportovní soutěže (spolupráce s okolními malotřídními školami)
- Vánoční jarmark, vánoční tvořivá dílna pro rodiče a děti
- Filmová a divadelní představení
- Školní výlety a exkurze
- Lyžařský výlet s rodiči a dětmi
- Čarodějné rejdní pro děti a rodiče
- Lampionový průvod pro děti a rodiče
- Olympijský den
- Škola v přírodě
- Zdravé zuby, beseda s dentální hygienistkou
- Spolupráce s OU Tatce, projekty s environmentální tematikou
- Beseda se zástupcem Policie ČR
- Dětský karneval pro děti a rodiče
- Spolupráce se spolkem Pro Tatce (výstavy prací žáků při každoročním Vánočním jarmarku, aktivní účast žáků na akcích pořádaných spolkem Pro Tatce: masopust, Tatecká fošna, Svatomartinské posvícení)
- Výtvarné soutěže (spolupráce s Centrem sociálních služeb v Poděbradech)
- Cyklovýlety dvakrát ročně pro žáky 3., 4., a 5. ročníku
- Tatecký přespolníček, branná soutěž pro žáky z okolních malotřídních škol

Volnočasové aktivity

Volnočasové aktivity jsou na naší škole realizovány prostřednictvím školní družiny, která spolupracuje s Obecní knihovnou v Tatcích, knihovnou Svatopluka Čecha v Pečkách, Sokolem Tatce, DDM Symfonie Poděbrady, Mladí hasiči Tatce. Žáci mohou navštěvovat kroužky Keramika hrou (M. Holaňová), Pohybové hry (Tereza Kučerová), Angličtinu hrou (Mgr. Čáslavová). Nabídka volnočasových aktivit je rozšířena o kroužky, které jsou zřizovány OU Tatce – fotbalová příprava Sokola Tatce, Mladí hasiči Tatce. Žáci mohou navštěvovat ZUŠ v Pečkách, sportovní kroužky v Pečkách. Všechny tyto aktivity vnímáme jako preventivní kroky vedoucí k omezení výskytu rizikového chování.

Spolupráce s odborníky a dalšími organizacemi

- Krajský koordinátor prevence rizikového chování
- Metodik prevence OPPP v Kolíně
- Pedagogicko psychologická poradna Kolín, SPC Kolín
- Prostor, o. p. s.
- Dětské lékaři
- OSPOD Český Brod
- Policie ČR, Bc. Kristina Bázlíková
- Policie ČR Kolín, por. Bc. Martina Fejfarová
- Neziskové organizace
- Středisko výchovné péče Kolín
- Ambulance dětských psychologů
- Hasičský záchranný sbor Kolín, Sbor dobrovolných hasičů Tatce

Evaluace PPŠ

Na naší škole využíváme k evaluaci PPŠ kvantitativní ukazatele úspěšnosti jednotlivých programů a aktivit, ale také k celkovému vyhodnocení PPŠ. K měření efektivity využíváme neformální rozhovory s žáky, učiteli a zákonnými zástupci. Sledujeme chování žáků ve vyučovacích hodinách, při zájmovém vzdělávání, na akcích školy, na pobytových akcích.

Reagujeme na výstupy z jednotlivých preventivních aktivit, pořádáme komunitní kruhy. Vyhodnocujeme a reagujeme na připomínky na chování žáků od zákonných zástupců a veřejnosti. V červnu každého školního roku realizuje ŠMP Komunitní setkání s žáky s cílem zjistit postoje žáků k jednotlivým typům rizikového chování a jejich míru schopností odmítat nežádoucí chování.

Závěr

Preventivní program školy je součástí výchovy a vzdělávání žáků po celou dobu jejich povinné školní docházky. Jedná se zejména o spolupráci pedagogického sboru, rodičů, žáků a odborníků. Je velmi důležité kombinovat informace z prevence rizikového chování s výcvikem v oblasti sociálních dovedností.

Krizový plán školy (viz příloha č. 1)

Program proti šikaně (viz příloha č. 2)

Adresář spolupracujících organizací (viz příloha č. 3)

V Tatcích 1. září 2022

Mgr. Hana Vlčková
ředitelka školy

Mgr. Kateřina Čábelková
koordinátor PPŠ

Základní škola a Mateřská škola Tatce

Krizový plán a postup školy při výskytu rizikových forem chování

Krizový plán školy vychází z metodického doporučení MŠMT č. j. 21291/2010 – 28.

Cílem krizového plánu školy je minimalizovat škody v případech, kdy ve vnitřních, vnějších prostorech školy i v celém areálu školy dojde k některému z projevů rizikového chování. Z tohoto plánu jasně vyplývají kompetence jednotlivých pracovníků školy, specifické postupy a způsoby řešení krizové situace. Postupy krizového plánu jsou závazné pro všechny pracovníky školy a určují konkrétní odpovědnost jednotlivých pracovníků.

Krizový plán školy řeší následující otázky:

Kdo řeší první pomoc – první intervenci?

Kdo komu hlásí zjištění v systému školy?

Kdo informuje zákonné zástupce?

Kdo a v kterých případech informuje OSPOD, Policii ČR apod.?

Kdo a jak informuje zákonné zástupce ostatních žáků?

Krizová situace: požívání tabákových výrobků (cigarety, nikotinové sáčky)

Ve vnějších i vnitřních prostorách školy a v celém areálu školy je kouření a používání nikotinových sáčků zakázáno školním řádem a grafickou značkou **Zákaz kouření.**

1. Pracovník školy okamžitě zamezí dalšímu požívání, tabákový výrobek odebere a informuje třídního učitele. Třídní učitel sepiše s žákem krátký záznam (tento záznam založí metodik prevence do své agendy) a informuje zákonné zástupce žáka, metodika prevence. Třídní učitel navrhne výchovné opatření, které projedná pedagogická rada a informuje zákonné zástupce o rozhodnutí pedagogické rady.

2. Při opakování tohoto rizikového chování škola informuje OSPOD.

Krizová situace: požívání omamných a psychotropních látek

Všem osobám je ve vnitřních, vnějších a celém areálu školy zakázáno užívat návykové látky - alkohol, psychoaktivní drogy a ostatní látky ovlivňující psychiku člověka, jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti nebo sociální chování.

Požívání omamných a psychotropních látek /OPL/ osobami mladšími 18 let je v ČR považováno za nebezpečné chování. Každý, kdo se ho dopouští, má nárok na pomoc orgánů sociálně-právní ochrany dětí.

1. V případě, kdy se škola o takovém chování dozví, ohlásí tuto skutečnost ředitel školy nebo třídní učitel zákonnému zástupci žáka.

2. Škola je povinná oznámit oddělení sociálně-právní ochrany dětí skutečnost, že žák požívá návykové látky.

3. Držení či šíření omamných nebo psychotropních látek je dle paragrafů 187 a 188a trestního zákona zakázáno a je považováno za trestný čin nebo provinění. Škola je povinná přikazovat takový čin a oznámit věc Policii ČR.

4. V případě výskytu látky ve vnitřních i vnějších prostorách školy, u níž je podezření, že se jedná o omamnou nebo psychotropní látku, bude se postupovat jako v bodě 3.

Škola vytváří podmínky:

- pro předcházení výskytu případů užívání návykových látek v prostorách školy v době vyučování, včetně školních i mimoškolních činností.
- k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků v prostorách školy v době vyučování, včetně školních akcí.
- vymezí zákaz užívání návykových látek ve škole a jejich nošení do školy.
- k poskytování informací o návykových látkách formou, která je přiměřená jejich věku.
- k působení na žáky v oblasti primární prevence užívání návykových látek.
- k poskytování informací o pomáhajících institucích a možnostech řešení vzniklé situace.
- pro spolupráci s PČR, oddělením sociálně-právní ochrany dětí a školskými poradenskými zařízeními.
- k plnění ohlašovací povinnosti směrem k orgánům činným v trestním řízení.

Konzumace omamných a psychotropních látek ve škole:

1. V případě, kdy je žák přistižen při konzumaci OPL ve vnitřních i vnějších prostorách školy nebo v době školního vyučování nebo v rámci akcí školou pořádaných, je primárně nutné mu v další konzumaci zabránit.

2. Návykovou látku pracovník školy odebere a zajistí, aby nedošlo k další konzumaci.

3. Pracovník školy posoudí, zda žáku nehrozí nějaké nebezpečí a informuje ředitele školy, třídního učitele, metodika prevence.

4. V případě, že nebezpečí pod vlivem OPL ohrožuje žákovo zdraví, zajistí škola (ředitel školy, třídní učitel) nezbytnou pomoc přivoláním lékařské první pomoci - linka 155.

5. Jestliže akutní nebezpečí nehrozí, zajistí pedagog (ředitel školy, třídní učitel) vyjádření žáka (sepiše s žákem krátký protokol). Tento protokol založí metodik prevence do své agendy,

6. V případě, že žák není schopen pokračovat ve vyučování, vyrozumí ředitel školy (třídní učitel) ihned zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka vyzvedl, protože není zdravotně způsobilý k pobytu ve škole.
7. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí ředitel školy (třídní učitel) odbor sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů a vyžádá si pomoc.
8. Zákonnému zástupci ředitel školy (třídní učitel) oznámí skutečnost, že žák konzumoval OPL i v případě, že je žák schopen výuky.
9. Současně splní oznamovací povinnost k oddělení sociálně právní ochrany dítěte
10. V případě zájmu zákonného zástupce poskytne metodik prevence informace o možnostech odborné pomoci při řešení takové situace.
11. Z konzumace OPL ve škole je nutné vyvodit výchovná opatření. Je třeba rozlišit uživatele nebo distributora. Uživatel je převážně nebezpečný jenom sám sobě, kdežto distributor všem. Distribuce je trestným činem, užívání porušením školního řádu.
12. Navádění jiných žáků k užívání návykových látek je považováno rovněž za nebezpečné a protiprávní jednání.
13. V případě podezření na intoxikaci ještě před vstupem do školy postupuje pracovník školy jako v bodu 3.

Krizová situace: požívání alkoholu

Ve vnitřních i vnějších prostorách školy v době vyučování i na všech akcích školou pořádaných je zákaz konzumace alkoholu. Podávání alkoholu osobám mladším 18 let je trestným činem nebo přestupkem.

1. Pracovník školy, který žáka přistihne, ihned zamezí dalšímu požívání alkoholu. Alkohol odebere a zajistí ho.
2. Pracovník školy posoudí, zda je ohroženo žákovo zdraví. V případě ohrožení žákova života, kontaktuje lékařskou první pomoc 155.
3. Jestliže není ohroženo žákovo zdraví, pracovník školy informuje třídního učitele a s žákem sepiše stručný protokol (metodik prevence založí protokol do své agendy).
4. Jestliže žák není schopen pokračovat ve výuce, informuje třídní učitel zákonného zástupce a vyzve jej, aby si žáka ve škole vyzvedl.
5. Zákonný zástupce bude vyrozuměn třídním učitelem i v případě, kdy je žák schopen další výuky.
6. Třídní učitel informuje ředitele školy a metodika prevence o krizové situaci.
7. Metodik prevence v případě zájmu informuje zákonného zástupce o možnostech odborné pomoci.
8. Při opakovaném porušení zákazu splní škola oznamovací povinnost k oddělení sociálně právní ochrany dítěte.
9. Třídní učitel navrhne výchovné opatření, které projedná pedagogická rada a informuje zákonného zástupce o rozhodnutí pedagogické rady.

Nález alkoholu ve škole

1. Nalezený alkohol v prostorách školy:

- nepodrobuje se žádnému testu ke zjištění jeho chemické struktury
- pracovník školy oznámí nález řediteli školy
- uložení alkoholu u ředitele školy pro případ důkazu
- vyhotovení stručného protokolu (třídní učitel a metodik prevence, uložen v agendě metodika prevence)

2. Zadržení alkoholu u žáka:

- nepodrobuje se žádnému testu ke zjištění jeho chemické struktury
- pracovník školy oznámí zjištění řediteli školy, třídnímu učiteli
- uložení alkoholu u ředitele školy
- protokol s vyjádřením žáka (datum, místo, čas, jméno žáka- podpis žáka). V případě, že odmítne, uvede pracovník školy tuto skutečnost do zápisu, při záznamu bude přítomen třídní učitel, založení do agendy metodika prevence
- třídní učitel vyrozumí zákonného zástupce, v případě opakování – oznámení na oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Krizová situace: krádež ve škole

1. Žák informuje pracovníka školy o krádeži.
2. Pracovník školy s žákem sepíše krátký protokol a informuje třídního učitele.
3. Třídní učitel informuje ředitele školy, metodika prevence a zákonného zástupce žáka.
4. Metodik prevence založí protokol do své agendy.
5. Ředitel školy situaci dále řeší se zákonnými zástupci.
6. V případě krádeže, kdy je škoda většího rozsahu, informuje ředitel školy Policii ČR.

Krizová situace: šikana ve škole (program proti šikanování)

Při zjištění šikany ve škole je velmi důležité si předávat informace mezi pedagogickými pracovníky a společně ochránit oběť šikany.

1. Třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce provedou rozhovor s obětí šikany, informátory.

2. Třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce vytipuje vhodné svědky.
3. Pedagogové provedou konfrontační popřípadě individuální rozhovory se svědky.
4. Všichni pedagogové zajistí ochranu oběti (obětem) šikany.
5. Třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce provedou rozhovory s agresorem (agresory) a vzájemně je konfrontují.
6. Pedagogové pečlivě písemně zaznamenají všechny výpovědi.
7. Třídní učitel informuje ředitele školy. Ředitel v případech závažné šikany informuje OSPOD, Policii ČR, zřizovatele školy.
8. Třídní učitel seznámí s výsledky vyšetřování zákonného zástupce a pozve je k řešení situace (výchovná komise).
9. Třídní učitel navrhne výchovné opatření, které projedná pedagogická rada a o závěrech jednání informuje zákonného zástupce.
10. Metodik prevence předá zákonným zástupcům informace o možnostech odborné pomoci.
11. Třídní učitel zorganizuje třídnickou hodinu, seznámí žáky s výsledky vyšetřování, pracuje s třídou.
12. Třídní učitel zorganizuje třídní schůzku, informuje ostatní zákonného zástupce.

Metodik prevence zakládá všechny dokumenty k případu do své agendy.

Krizová situace: neomluvená absence

1. Při zjištění neomluvené absence žáka informuje třídní učitel ředitele školy a výchovného poradce.
2. Třídní učitel informuje zákonného zástupce žáka a vyhotoví písemný zápis.
3. V případě opakované neomluvené absence žáka informuje výchovný poradce pracovníky OSPOD.

Krizová situace: vandalismus ve škole

1. Pracovník školy, který přistihne žáka při ničení školního majetku, ihned zajistí ukončení této činnosti.
2. Informuje metodika prevence, třídního učitele a ředitele školy.
3. Pracovník školy sepiše s žákem protokol.
4. Třídní učitel informuje zákonného zástupce a z tohoto jednání sepiše zápis.
5. Ředitel školy vymáhá náhradu škody po zákonném zástupci žáka.
6. Třídní učitel navrhne výchovné opatření, které projedná pedagogická rada. Se závěry jsou seznámeni zákonní zástupci žáka.
7. V případě, že se zákonní zástupci nehlásí k náhradě škody, informuje ředitel školy Policii ČR. Při opakovaných situacích informuje ředitel školy OSPOD.

8. Veškerou dokumentaci uloží metodik prevence do své agendy.

Krizová situace: rizikové chování v dopravě

1. Pracovník školy, který má podezření nebo zkušenost s rizikovým chováním žáka, informuje metodika prevence a konzultuje s ním svá podezření. Metodik prevence provede rozhovor se žákem, informuje zákonné zástupce.
2. Metodik prevence může kontaktovat s žádostí o konzultaci PPP.

Krizová situace: syndrom CAN

1. Pracovník školy, který pojme podezření na týrání žáka (zhoršení prospěchu, modřiny na těle, apatie, úzkostné a vyděšené reakce, váhání s odchodem domů, poruchy pozornosti, neomluvené absence, sebepoškozování, trvalý hlad, špatná hygiena, atd.) naváže s žákem osobní kontakt.
2. Informuje třídního učitele, metodika prevence a výchovného poradce.
3. Třídní učitel pozve zákonného zástupce a požádá ho o vysvětlení, z tohoto jednání pořídí zápis. Třídní učitel informuje ředitele školy.
4. Další možné postupy: kontaktovat odborníka – OSPOD
5. Metodik prevence zakládá veškerou dokumentaci případu do své agendy.

Krizová situace: rasismus a xenofobie, působení sekt

Zákonné zástupce vyrozumět v případě opakovaných verbálních či vizuálních projevů s možným extremistickým podtextem či v případě odůvodněného podezření na účast žáka v konsistentní extremistické partě a v případě užití násilí s extremistickým, rasistickým xenofobním anebo antisemitským podtextem.

Policii vyrozumět v případě podezření na promyšlenou a extremisticky, rasisticky, xenofobně nebo antisemitsky motivovanou činnost (např. opakované rasistické verbální výpady se závažnými dopady na psychiku terčů takových výpadů apod.) a na takto motivované vážnější formy násilí.

Metodik prevence zakládá veškerou dokumentaci případu do své agendy.

Krizová situace: poruchy příjmu potravy

Při zjištění třídní učitel informuje metodika prevence, ředitelku školy. Metodik prevence informuje:

Pediatra, zákonné zástupce vždy, když dítě výrazněji zhubne, opakovaně bylo přistiženo, že zvrací (stačí informace od vrstevníků), sebepoškozuje se. Zákonné zástupce, i když dítě nechodí do školní jídelny.

Metodik prevence zakládá veškerou dokumentaci případu do své agendy

Krizová situace: kyberšikana

Zajistěte ochranu oběti!!! Třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce, ředitelka školy, ostatní pedagogové školy

Kontaktujte operátora mobilní sítě nebo zřizovatele www stránek, profilu...atd.

Zajistěte dostupné důkazy s podporou IT kolegy

1. Důkladně vyšetřit a žádat odbornou pomoc. Vyšetřit všechny souvislosti se zjištěným incidentem. Zajistit si podporu a pomoc externího pracovníka (IT expert, PPP, policie,...). Kontaktovat a spolupracovat s MySpace, Facebookem, nebo jakýmkoli jiným webovým prostředím, kde ke kyberšikaně došlo.
2. Opatření
Zvolit takové opatření a řešení, které je odpovídající závažnosti prohřešku a důsledkům, které agresor způsobil.
3. Informovat a poučit zákonné zástupce
Informovat rodiče oběti i rodiče kyberagresora. Postup a zásady sdělování informací jsou stejné jako u „klasické šikany“ (např. NE konfrontace oběti a agresora). Poučte rodiče o tom, koho mohou (je vhodné) kontaktovat (Policie ČR, OSPOD, PPP, právní zástupce atd.). Některé případy kyberšikany nespadají do kompetence školy.
4. Žádat konečný verdikt a informace
Při zapojení a následně celém prošetření případu trvejte na konečném stanovisku všech zainteresovaných institucí (PČR...) a dalších subjektů (rodiče).
5. Postihy
Při postizích agresorů postupujeme v souladu se Školním řádem.

Metodik prevence zakládá veškerou dokumentaci případu do své agendy

Krizová situace: sebepoškození

- Posoudit aktuální riziko závažného sebepoškození a v případě jeho přítomnosti odeslat dítě, event. i proti vůli rodičů, do spádového psychiatrického zařízení
- Kontaktovat rodinu, systematická dlouhodobá spolupráce s rodinou
- Předat dítě školnímu psychologovi. Pokud škola nedisponuje školním psychologem, lze samozřejmě využít služeb psychologa pedagogicko-psychologické poradny.
- Motivovat dítě a rodinu k návštěvě specialisty – krizové centrum, psychologická/psychiatrická ambulance
- Stanovit jasně hranice a pravidla na půdě školy
- Ideální přístup je takový, ve kterém je SP tolerováno, ale vede ke konkrétním důsledkům – například lze zavést pravidlo, že žák může za učitelem přijít kdykoliv, když pociťuje nutkání poškodit se, ale učitel se mu nebude věnovat, pokud se poškodí

(za podmínky, že jiný dospělý, učitel či rodič zvládne akutní situaci s eventuálním ošetřením či zabráněním dalším následkům).

- ❑ Dětské krizové centrum, tel: 241 484 149
- ❑ Internetová poradna: problem@ditekrize.cz
- ❑ Linka bezpečí, tel: 800 155 555

Linka důvěry RIAPS: 222 580 697, linka@mcssp.cz

OSPOD Kolín: 321 748 350, Ing. Bc. Alena Krchová

PPP Kolín, Mgr. Věra Vavřinová: 321 722 116

Policie ČR: 158

Záchranná služba: 155

Dětská lékařka MUDr. Zdeňka Schurzová: 321 785 061

SVP Kolín: 321 798 630

Dětský psycholog: PhDr. Adéla Holmanová: 321 721 602

MUDr. Iva Horáčková, Nymburk, tel. 325 512 234

Zpracovala: Mgr. Kateřina Čábelková

ředitelka školy: Mgr. Hana Vlčková

V Tatcích 1. 9. 2022

Příloha č. 2

PROGRAM PROTI ŠIKANĚ

Šikana mezi dětmi a mládeží patří mezi nejčastější RCH spojené se školou a školní docházkou. Podle různých výzkumů se v ČR s rozličnými formami šikany setkala 20 - 40 % školáků a zárodečná stádia šikany se vyskytují v podstatě na každé škole. Přitom jde o mimořádně nebezpečnou formu násilí, která může zcela ochromit výchovnou funkci skupiny a zásadně ovlivnit celý výchovně - vzdělávací proces ve škole. Neřešená šikana navíc může snadno přerůst až do forem skupinové trestné činnosti (může nabýt i rysy organizovaného zločinu).

Prevence proti šikaně je základní formou boje proti tomuto negativnímu jevu na naší škole. V této oblasti musí spolupracovat všichni pracovníci školy a rodiny žáků. Základem prevence šikanování a násilí ve škole je Školní vzdělávací program pro základní školu, který podporuje pozitivní vzájemné vztahy mezi žáky (a mezi žáky a učiteli) a usiluje o vytváření bezpečného prostředí školy.

Základní metodické pokyny:

Metodické doporučení a metodické pokyny v oblasti primární prevence rizikového chování schválená vedením MŠMT: Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č.j. MSMT-21149/2016) a Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č.j.: 21291/2010-28 + tematická příloha k metodickému doporučení vydaná v roce 2020).

Charakteristika šikany

Šikana je agresivní chování ze strany žáka/ů vůči žákovi nebo skupině žáků či učiteli, které se v čase opakuje (nikoli nutně) a je založeno na vědomé, záměrné, úmyslné a obvykle skryté snaze ublížit fyzicky, emocionálně, sociálně a/nebo v případě šikany učitele také profesionálně. Šikana je dále charakteristická nepoměrem sil, bezmocností oběti, nepřijemností útoku pro oběť a samoúčelností agrese.

Podoby šikany:

Přímá šikana může mít podobu fyzickou (např. bití, plivání, tahání za vlasy), verbální (např. vulgární nadávky, zraňující komentáře k rase, národnosti, etnicitě, náboženství nebo sexualitě, výhrůžky, násilné a manipulativní příkazy); nebo neverbální (např. urážlivá gesta a zvuky, zírání, používání zstrašujících nebo výhrůžných výrazů ve tváři, nebo v řeči těla, ničení/schovávání/kradení věcí nebo učebních pomůcek).

Nepřímá šikana má za cíl způsobit emocionální a psychologické utrpení a poškodit sociální status oběti. Tato šikana je vykonávána způsobem, kdy útočník působí bolest tak, aby to vypadalo, že žádný takový záměr ve skutečnosti nemá. Hlavní agresor k útoku často využívá prostředníka, neútočí přímo. Nepřímá šikana je většinou nefyzická, nicméně v některých případech může být také třetí strana manipulována do situace, kdy má zapříčinit fyzické ublížení. Nefyzické formy nepřímé šikany pak mohou zahrnovat záměrnou ignoraci nebo izolování žáka nebo učitele rozšiřování zákeřných pomluv a lží, neoprávněná nařčení ze sexuálního obtěžování nebo nespravedlivého hodnocení (u učitele), ničení pověsti a reputace, ponižování před ostatními žáky i pedagogy, nepřijemné sexuální provokace.

Jednou z nejčastějších forem šikany je také elektronická šikana, tj. **kyberšikana**, která může mít podobu např.

- zakládání falešných profilů na jméno žáka či učitele s dehonestujícím obsahem
- prezentace ponižujících videí na portálech, jako je youtube.com, spoluzaci.cz nebo facebook.com apod.
- prezentace zraňujících komentářů na webu
- rozesílání vulgárních nebo výhružných koláží s tváří žáka nebo učitele či příslušníků jeho rodiny, výhružné SMS nebo e-maily apod.

Oproti šikaně tváří v tvář má kyberšikana ze své podstaty mnohem větší dosah, čímž ještě více zhoršuje prožívání oběti. Pokud je oběť šikanována ve třídě, svědky pomluv, nadávek, posmívání a ztrapňování je max. několik desítek lidí. V prostředí internetu může být svědkem (ale i útočníkem) stejného chování i několik desítek tisíc lidí.

Kyberšikana bývá u dětí školního věku často doplňkem klasické přímé a nepřímé šikany. Je tedy důležité při řešení prověřit případné souvislosti s klasickou šikanou. Tedy pokud probíhá klasická šikana (např. nadávky, ponižování), je nutné zjistit situaci oběti v kyberprostoru (mobil, profil, chat apod.) a naopak. Škola by se kyberšikanou měla zabývat vždy, když se o ní dozví. Základním úkolem musí být zmapování konkrétního případu, které škole pomůže rozhodnout se pro správný postup řešení.¹

Hranice, která odlišuje šikanování od škádlení nebo agrese, bývá někdy nezřetelná. U žáků se za šikanování nepovažuje škádlení nebo agrese, které nemá znaky šikanování. Jedním z rozlišujících prvků je schopnost žáka škádlení opětovat, bránit se mu, zastavit ho. Ve chvíli, kdy se žák škádlení nebo agresí neumí nebo nemůže bránit, cítí se bezradný a bezmocný, a přesto škádlení nebo agrese pokračuje, pak toto chování přerůstá v šikanu. Podobně, jedná-li se o šikanu pedagoga žáky, pak šikana není zlobení a nerespektování ze strany žáků, které postrádá znaky šikany. Naopak přerůstá v šikanu, stává-li se vědomým, záměrným, úmyslným a cítí-li pedagog, že není v jeho moci jej zastavit, cítí se bezbranně, ztrácí autoritu a poměr sil v rolích žák/žáci x pedagog se obrací.

Většina obětí šikany a jejich svědků se snaží situaci udržet co nejdéle **v tajnosti**, bojí se někomu svěřit. Důsledkem může být podcenění závažnosti a rozsahu výskytu šikany nebo obtížné nalezení útočníků. Proto je v prevenci velmi důležité zaměřit se specificky na identifikaci rizikových znaků a signálů pro výskyt šikany.

Důvodem nebo obsahem šikany může být jakákoli odlišnost žáka nebo pedagoga, např. fyzická zdatnost, vzhled, hmotnost, barva pleti, tělesná neobratnost, inteligence - snížení rozumových schopností, nebo naopak nadání, jazyková/komunikační bariéra, socio-ekonomická odlišnost, psychická odlišnost, speciální vzdělávací potřeby žáka apod. Šikana může mít také specifický obraz, odehrává-li se ve vztahu k žákům nebo pedagogům z důvodu etnicity (v ČR bývá v této souvislosti nejčastější anticeganismus), rasové nebo národnostní příslušnosti, náboženského vyznání nebo víry (často také v kombinaci s pohlavím např.

¹ Problematice kyberšikany se věnuje Příloha č. 7 – Kyberšikana Metodického doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (Dokument MŠMT č. j.: 21291/2010-28)

muslimské dívky, židovští chlapci apod.), sexuální orientace (nejčastěji proti homosexuálům) apod.

Bezpečné prostředí ve škole: jak předcházet šikaně

Nejúčinnější pro prevenci šikany je vytvoření zdravého třídního klimatu. Největší podíl na tom má samozřejmě třídní učitel. Dosáhne toho jedině tím, že bude:

- podporovat rozvoj kladných vztahů mezi dětmi
- jednat se žáky jako s rovnocennými partnery
- podporovat důvěru
- netolerovat projevy vulgarismu a agresivity
- informovat žáky i rodiče o pomoci při problému (třídní učitel, metodik prevence, výchovný poradce, linka důvěry...)

Preventivní využívání služeb některého specializovaného odborného pracoviště (např. při posuzování klimatu v třídním kolektivu nebo při zjišťování kvality vztahů mezi žáky v třídním kolektivu atd.) Pedagogičtí pracovníci se budou vzdělávat v akreditovaných kurzech k problematice

- Škola respektuje identitu a individualitu každého svého člena, **odmítá násilí a zneužití moci** v jakékoli podobě a přiznává riziko výskytu šikany. Je důležité, aby škola tyto hodnoty jasně komunikovala směrem dovnitř školy i vně a zřetelně je hájila a prosazovala (např. tím, že objeví-li se šikana, přistupuje škola k řešení včasné a otevřeně).
- Je důležité, aby se na vytváření bezpečného prostředí a předcházení šikany podílela celá škola. Stěžejní roli a zodpovědnost za tuto oblast nese ředitel školy, jeho role a aktivní přístup k problematice předcházení a řešení šikany je nenahraditelná (více viz Protektivní a rizikové faktory). Pro prevenci i řešení šikany vedení školy určí konkrétní odpovědnost směrem k řediteli a jeho zástupcům, třídním učitelům, pedagogům, ostatním zaměstnancům školy, žákům, rodičům a školnímu poradenskému pracovišti, která je adekvátní jejich roli a možnostem (součást bezpečnostního a krizového plánu).
- Vedení školy **pověří alespoň jednu osobu z řad pedagogických pracovníků specifickými otázkami v prevenci a řešení šikany**, která se bude v tématu pravidelně vzdělávat (např. školní metodik prevence, výchovný poradce). Tato pověřená osoba by měla disponovat kompetencemi zejména k šetření a řešení počáteční šikany a vyhodnocování potřeb školy ve vztahu k pokročilé šikaně.
- Škola **nastaví konkrétní a srozumitelná pravidla v chování ve svém školním řádu**, která budou specificky vztažena také k projevům šikany (bude jasné, jaké chování je považováno za dehonestující a ohrožující a jak bude sankcionováno). Součástí školního řádu by měla být pravidla pro používání informačních a komunikačních technologií, internetu a mobilních telefonů (během vyučování, o přestávkách, v prostoru školy).
- Škola **nastaví důsledky za porušení pravidel** u žáků, přičemž je důležité, aby uměla rozlišovat závažnost porušení. Pedagogové a ostatní zaměstnanci školy znají své

pravomoci a aplikují pravidla chování a důsledky za nedodržení jednotně a konzistentně pro všechny žáky.

- Ve třídě jsou nastavena **třídní pravidla**, která nenahrazují ani nezdvojují školní řád. Ideální je, pokud se na tvorbě třídních pravidel a na reflexi jejich dodržování podílejí spolu s pedagogem (nejlépe třídním učitelem) do značné míry samotní žáci.
- Škola usiluje o včasné odhalení šikany a za tímto účelem má nastavený funkční **systém vzájemné komunikace mezi pedagogy** o signálech, výskytu porušení pravidel, nebo jiných rizikových faktorech tak, aby byl pedagog vždy včas informován o tom, jaká atmosféra je v jeho třídě. Současně má škola nastaven **pravidelný monitoring varovných signálů výskytu šikany** a využívá k němu adekvátní nástroje.
- Škola **zajistí informovanost všech svých členů** o tom, co je a co není šikanování, jak se zachovat ve chvíli, kdy je žák nebo pedagog ohrožován agresory, a kam se může obrátit o pomoc. Žáci, pedagogové i rodiče jsou srozumitelnou formou informováni o tom, na koho se mají obrátit a jak a komu je možné si stěžovat, pokud nejsou spokojeni s postupem pedagoga nebo školy.
- Škola kontinuálně **realizuje specifickou primární prevenci rizikového chování** (včetně šikany), kterou má popsánu v Preventivním programu školy někdy nazývaném také minimální preventivní program. Součástí tohoto programu školy je také **školní program proti šikanování**. Škola má popsány konkrétní preventivní mechanismy, které používá k tomu, aby šikanu minimalizovala a měla ji pod kontrolou (bezpečnostní plán). Účelem je riziku účinně a konkrétně předcházet. Současně má škola popsány postupy řešení krizových situací pro případ, že situace šikany nastala - krizový plán. Na základě svých zkušeností škola tyto plány pravidelně vyhodnocuje a upravuje.
- Škola **zajišťuje podporu a rozvoj pedagogů** v podobě dalšího vzdělávání; uvádějících učitelů pro začínající pedagogy; dostupné intervize a/nebo supervize. **Plán dalšího vzdělávání pedagogů** zahrnuje školení pedagogů a ve zvýšené míře pracovníka pověřeného řešením šikany a třídních učitelů (zejm. v prevenci šikanování, v oblasti komunikace, řešení konfliktů, interakce mezi učitelem a žákem, v diagnostice klimatu školní třídy, v ovlivňování postojů žáků v přijímání různosti, v podpoře osobnostně-sociálního rozvoje žáků, v tvorbě pravidel třídy a hodnocení jejich dodržování, v evaluaci klimatu třídy jako východiska k plánování služeb školy).
- Škola **zajišťuje pravidelnou realizaci třídnických hodin**, které by měly žákům poskytnout bezpečný prostor k reflexi vlastní zkušenosti ve škole, kdy mohou mluvit o své spokojenosti ve škole, pocitu bezpečí, vztazích ve škole a ve třídě, učit se efektivně řešit konfliktní situace atd.
- Škola má **zmapovanou síť pomoci pro žáky i pedagogy** ve svém regionu a navazuje s ní spolupráci (např. pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, středisko výchovné péče a neziskové organizace, orgán sociálně právní ochrany dětí, krizové centrum, zdravotnická zařízení, Policie ČR případně další odborníci). Je dobré, pokud škola zveřejňuje tyto kontakty pro žáky, rodiče a pedagogy tak, aby jim byly na očích a mohli vyhledat pomoc také sami.

Školní program proti šikanování

- Vytváření školního programu proti šikanování je dlouhodobý a trvalý proces. Určují ho dva znaky – celoškolní rozměr a zaměření na specifickou prevenci. Aby škola žáky účinně chránila před šikanováním, zapojí všechny pedagogické pracovníky. Zaměření na specifickou prevenci vypovídá, že se program věnuje výhradně řešení šikany, a to prostřednictvím specifické primární prevence a prevence sekundární.
- Obecná struktura 13 komponent ve školním programu proti šikanování má univerzální charakter a lze ji použít jako jednotící princip i pro ostatní rizikové chování, a tak vytvořit integrovaný, ucelený preventivní program školy.

Školní program proti šikanování má 13 hlavních součástí:

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu či opatření a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitel, zástupci třídních učitelů, zástupce družiny, školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog atd.);
5. společný postup při řešení šikanování
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (školní řád, dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči (vhodný způsob seznámení s prevencí a řešením šikany ve škole, například na webových stránkách, pomocí informativního dopisu a při třídních schůzkách);
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí (domluva ředitelů na spolupráci při řešení šikany, kdy se jí účastní žáci z různých škol).

Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet; účet např. z důvodu etnicity, sexuální orientace, náboženského vyznání apod.;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejm. pronášené nepřátelským, nenávistným, pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;

- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmítání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

Zákonní zástupci žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechce dítě jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresori mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčitě bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy; □ dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

Základní postup v řešení šikany

Preventivní opatření školy směřují k minimalizaci rizika výskytu šikany. Škola ale musí být připravena i na situaci, kdy se přes všechna opatření šikana objeví.

Účinná intervence vyžaduje od toho, kdo ji poskytuje, zkušenosti s fungováním skupinové dynamiky a vedením rozhovoru. Je důležité, aby škola disponovala pracovníky, kteří si tyto kompetence rozšířili dalším vzděláním.

Školní šikanování má svůj **zákonitý vnitřní vývoj**. První stadium se v podstatě odehrává v jakékoli skupině. Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy jde o odmítání, nekomunikaci, pomlvy, intriky vůči některému, zpravidla neoblíbenému a nejméně vlivnému členu skupiny. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje. V dalším stadiu dochází ke stupňování manipulací, objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese a ostrakizovaný žák slouží pro odreagování napětí skupiny. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu se šikanování stane skupinovým programem.

Stadia šikanování

- **První stadium: Zrod ostrakismu**

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, sprádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

- **Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace**

V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace.

- **Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra**

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich obětmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“. Většinou platí mezi ostatními žáky názor - „raději on, než já“.

- **Čtvrté stadium: Většina přijímá normy**

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám.“ U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési

alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

- **Páté stádium: Totalita neboli dokonalá šikana**

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které pro přehlednost můžeme označit jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.

- **Zvláštnosti u psychických šikan**

U psychických šikan zůstává princip stadií nezměněn. Nicméně jejich podoba je jiná. V popředí je nepřímá a přímá verbální agrese čili psychické násilí. Často se zraňuje „jen“ slovem a izolací. Rozdíl je pouze v tom, že se nestupňuje násilí fyzické, ale psychické. Krutost psychického násilí si však v ničem nezadá s nejbrutálnější fyzickou agresí. (Kolář, 2011)

Pro volbu způsobu šetření a řešení šikany je zásadní vyhodnocení závažnosti situace. Škola musí **nejprve posoudit a odhadnout závažnost šikany**. Existuje zásadní rozdíl ve vyšetřování a řešení počátečních a pokročilých stadií šikany.

Po vyhodnocení závažnosti situace a dále v průběhu celého šetření **škola musí zvažovat, zda je sama kompetentní šikanu šetřit a řešit nebo zdali požádá o pomoc zvenčí** (např. pedagogicko-psychologickou poradnu, středisko výchovné péče, neziskovou organizaci).

Pedagogové, především školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany by měli zvládnout **počáteční šikanu**, tj. první, druhé a někdy i třetí stadium, kdy ještě nalezneme vhodné svědky a žáky ochotné spolupracovat na změně, a kdy ještě ubližování slabším není řízeno jádrem agresorů. V případě potřeby se škola obrací na externí odborníky.

Při vyšetřování a řešení **pokročilé šikany** se škola obrátí na externí odborníky na šikanu, kteří jsou vybaveni pro řešení třetího, ale i čtvrtého a pátého stadia.

Jeden typ pokročilé šikany – **výbuch skupinového násilí**, tzv. školní lynč, je výjimkou. Zde nelze čekat na odborníka, oběti hrozí těžké poškození zdraví, kromě toho později to již nelze vyšetřit. Z tohoto hlediska musí mít každá škola krizový plán obsahující předem promyšlené kroky, role a úkoly členů týmu.

Při řešení by měl být kladen akcent na to, že **žák, který je obětí šikany, není jejím viníkem a neměl by tedy být důsledky řešení znevýhodněn**. Je důležité se samotným žákem probrat, co škola může udělat pro to, aby se zase cítil bezpečně.

Po celou dobu řešení **škola zajišťuje ochranu informací a informátorů, jasně vyjadřuje negativní postoj k násilí** a ukazuje, že je toto téma považováno za vážné.

Součástí řešení pak musí být vždy **nastavení ozdravných mechanismů** pro všechny, kteří se šikany účastnili, a dále pro celou skupinu (třídu). Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina).

Doporučuje se dále **pracovat s agresorem** (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i **s obětí šikany**. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v pedagogicko-psychologické poradně, středisku výchovné péče nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů.

Škola eviduje projevy šikany a dále **reviduje preventivní postupy, bezpečnostní a krizové plány** a nastaví taková opatření, aby bránila návratu rizikového chování.

První pomoc při počáteční šikaně:

1. odhad závažnosti a formy šikany;
2. rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili, a s oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;
4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků a konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžné vyhodnocení a volba ze dvou typů rozhovoru:
 - a) rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
 - b) rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
 - a) metoda usmíření;
 - b) metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
8. třídní hodina:
 - a) efekt metody usmíření;
 - b) oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor s rodiči oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou.

Krizový scénář pro výbuch skupinového násilí při pokročilé šikaně:

- A. První (alarmující) kroky pomoci
 1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
 2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí
- B. Příprava podmínek pro vyšetřování
 3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy;
 4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
 5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
 6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům C. Vyšetřování
 7. rozhovor s obětí a informátory;
 8. nalezení nejslabších článků, nespolupracujících svědků;
 9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
 10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)
- D. Náprava

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.²

Při řešení by se škola měla vyvarovat těchto nevhodných postupů:

- přehlížení, bagatelizací agresivního nebo násilného chování
- odkazování na to, aby si oběť svoji situaci řešila sama, „postavila se jí“
- nucení žáků, aby veřejně řekli, co viděli nebo se veřejně ihned na místě omlouvali
- vedení rozhovoru s žákem o situaci před ostatními žáky, vedení rozhovorů žáků zapojených do šikany společně
- nedostatečného vyhodnocení závažnosti problému a z toho plynoucí volby neadekvátních postupů nebo nepřiměřeného trestu
- emotivního řešení problému (k řešení problému je třeba přistupovat věcně)
- agresivního řešení problému (např. násilím)
- příliš autoritativního řešení (např. zastrašováním nebo vyhrožováním), což může vést spíše ke zhoršení situace, případně ke skrytějším formám šikany, nebo i k jinému rizikovému jednání
- předjímání recidivy útočníka
- řešení i méně závažného rizikového chování v součinnosti s policií (zbytečná kriminalizace útočníka)
- automatického obviňování oběti (sekundární viktimizace)
- vyhýbání se problematickým aktivitám jako zdrojům budoucí šikany

Řešením situací komplikovaného chování žáků se zabývá materiál MŠMT s názvem „Využití právních opatření při řešení problémového chování žáků na školách“, který je zveřejněn na webových stránkách MŠMT: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/vyuziti-pravnich-opatreni-pri-reseni-problemoveho-chovani>.

Podrobnější informace k možnostem právního řešení problematiky šikany ve školách je zpracováno v metodickém dokumentu „Poznámky k možnostem právního řešení problematiky šikany ve školách“, který je též zveřejněn na webových stránkách MŠMT: <http://www.msmt.cz/file/37239/> a který seznamuje školy s možnostmi preventivních, kázeňských a sankčních opatření při výskytech šikany ve školách.

Nápravná opatření

Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů nápravná opatření, z nichž některá přicházejí při šikanování v úvahu:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy, snížená známka z chování);
- realizace individuálního výchovného plánu agresora;
- snížení známky z chování;

² Komentář k jednotlivým krokům postupů viz kniha Nová cesta k léčbě šikany - Kolář M. (2011)

- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- vyloučení ze školy při mimořádně závažné šikaně a opakované šikaně po rozhodnutí výchovné komise – nelze použít v případě žáka, který plní povinnou školní docházku. Při vyloučení žáka se musí postupovat v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů a zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád;
- v extrémních případech si lze představit potřebu urychlit proces vyloučení žáka proto, aby se neopakovaly negativní projevy plynoucí z přítomnosti problematického žáka ve škole. Taková potřeba může vzniknout zejména v situaci, kdy selžou všechna ostatní opatření organizačního, výchovného či kázeňského charakteru. Pro urychlení procesu vyloučení žáka ze školy zejména v jasných případech, kdy není pochyb o tom, že jsou pro takový postup splněny podmínky, je možné uvažovat o vyloučení odkladného účinku rozhodnutí o vyloučení žáka ze školy podle § 85 správního řádu. Takto nabyde rozhodnutí o vyloučení žáka ze školy právní moci již doručením účastníkovi nebo účastníkům řízení a nemusí se čekat na uplynutí lhůt pro podání odvolání, případně na rozhodnutí o odvolání. Žák bude takto vyloučen ze školy již dnem doručení rozhodnutí žákovi (v případě, že je žák zletilý), nebo jeho zákonným zástupcům;
- doporučení rodičům, aby dobrovolně umístili žáka do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučení realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- podání návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu.

Preventivní tým – metodička prevence a výchovná poradkyně spolu úzce spolupracují při řešení výskytu šikany, individuálně doporučují další postupy.

Odpovědnost rodičů a komunikace školy s rodiči

- Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovskou odpovědnost týkající se osoby dítěte vykonávají rodiče způsobem a v míře odpovídající stupni vývoje dítěte. Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Rodiče pak mají být všestranně příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.
- Škola by měla hned na začátku školního roku informovat rodiče o programu proti šikanování.

- Když rodiče přijdou žádat o pomoc ohledně šikany svého dítěte – nereaguje pedagog obranně a nedůvěřivě. Nevyjadřuje pochybnosti, nechápe prosbu rodičů jako stížnost. Nezlehčuje situaci tvrzením, že jejich dítě provokovalo, nebo že se jednalo jenom o šikádlení atd. Je nutné rodiče v klidu vyslechnout, nechat vymluvit, nepoučovat, aktivně naslouchat. Je potřeba se umět doptat na důležité informace. Podezření nebo tvrzení rodičů, že je jejich dítě šikanováno, se nesmí nikdy podcenit a je potřeba účinně a bezpečně situaci prošetřit.
- Škola nezve rodiče protagonistů šikany do školy, když ještě šikana není vyšetřena. V praxi se vyskytuje závažná chyba, kdy si ředitelé pozvou najednou rodiče údajných obětí a údajných agresorů, podezřelé žáky, některé pedagogy a vyšetřují situaci se všemi najednou, případně pořizují video nebo audio záznam.
- Rozhovor s rodiči oběti probíhá individuálně. U počáteční šikany, která se dá vyšetřit během jednoho nebo dvou dnů, obvykle proběhne až po jejím vyšetření. Úkolem je rodiče informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních. Někdy je užitečné připravit rodiče oběti i na třídní schůzku, kde bude podána informace o řešení šikany.
- Vážnou chybou je neinformování rodičů o řešení šikany. Chybou je taktéž nepřipravená třídní schůzka a opakované řešení šikany s rodiči, což vede k eskalaci destruktivních procesů a negativních emocí.
- Ve všech případech je potřeba informovat rodiče, že ve třídě byla šikana a škola ji řešila. U počáteční šikany zpravidla stačí podat informaci na pravidelné schůzce, u pokročilé šikany je na místě svolat schůzku mimořádnou. Vždy je důležité, aby byl na schůzce přítomný školou pověřený a vyškolený pedagog pro prevenci a řešení šikany (případně i externí odborník).
- Rozhovory s rodiči, rozhovory s protagonisty šikany (oběťmi, svědky, agresory) jsou náročné. Určený pedagog pro prevenci a řešení šikany musí absolvovat alespoň základní výcvikový kurz – první pomoc při šikanování.

Ochrana dětí před šikanou v předškolním vzdělávání

Empirické zkušenosti potvrzují, že šikana se může objevovat už v mateřské škole (dále jen „MŠ“). Vyskytují se tam prvky šikany a spíše zárodečná stadia tohoto destruktivního fenoménu. Nicméně skrytá a neléčená počáteční šikana působí i zde velké škody a trápení, které zasáhnou děti, rodiče i pedagogy.

Škola musí zabezpečit minimální požadavky na ochranu dětí před šikanou. Po odborném a bezpečném rozkrytí šikany pedagog zvolí podle situace vhodný způsob nápravy, např.:

- rozhovor s dítětem, které ubližuje - pedagog využije opatření, která v MŠ fungují, např. srozumitelně sdělí dítěti, že porušilo stanovená pravidla, vede jej v sociálně žádoucích projevech, navrhuje a ukazuje mu adekvátní varianty v projevech chování; samozřejmě, jakmile je to možné, ocení jeho zlepšení;
- zavedení ochranného režimu oběti - v počátku pro jistotu MŠ nastaví přísnější dozor; v některých komplikovanějších případech oběť a útočníka v rámci možností od sebe oddělí; není vhodné konfrontovat agresora s obětí;

- práce se skupinou - MŠ využije intervenční program, v němž žáci získávají žádoucí vzory chování a zároveň se mohou „dotknout“ pocitů toho, komu je ubližováno; vhodné jsou činnosti podporující spolupráci, při nichž nejsou vítězové a poražení; využít se dají rovněž pohádky či příběhy a jejich dramatizace;
- rozhovor se zákonnými zástupci dítěte agresora - proběhne až tehdy, když je situace zmapovaná; důležitá je maximální snaha získat je pro spolupráci; nejbezpečnější je, když rozhovor provede pracovník MŠ; rozhovor rodičů oběti s rodiči agresora je velmi rizikový.

Škola může zvolit i kombinaci výše uvedených metod. Škola zajišťuje podporu a rozvoj pro své pedagogy v podobě kontinuálního plánu dalšího vzdělávání.

Šikana zaměřená na učitele: jak ji předcházet a jak ji řešit

Šikana zaměřená na učitele ze strany žáků musí být chápána jako celostní a multidimenzionální problém, který se týká všech členů školy. Není pouze výsledkem osobnostních charakteristik učitele nebo jeho sociálních či pedagogických kompetencí, jak bývá někdy interpretována. Neměla by být proto v žádném případě považována za individuální záležitost konkrétního pedagoga, kterou by si měl vyřešit sám. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo také zřizovatel.

Šikana zaměřená na učitele je specifická tím, že dojde k narušení jasně definovaných rolí (učitel × žák) a **žák/student se dostane do pozice větší moci než pedagog, bez ohledu na formálně vyšší moc a autoritu učitele**. Tato forma šikany je tedy charakteristická tím, že strana s nižším statusem a nižší mírou formálně přidělené moci ubližuje straně s vyšším statusem a formální autoritou. Ředitel školy má odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance, tedy také za prevenci šikany zaměřené na učitele.³

Šikana zaměřená na učitele se nejčastěji odehrává ve škole – ve třídách a na chodbách, nicméně může se odehrávat také mimo školu ve veřejných prostorech, v místě bydliště pedagoga nebo v kyberprostoru.

Je zapotřebí mít na paměti, že šikanou může trpět i vysoce zkušený a kompetentní pedagog, který dobře zná svůj předmět, ovládá třídní management a má dobré pedagogické schopnosti. Ani takový pedagog nemusí disponovat kapacitou zamezit některým šikanujícím projevům vůči sobě. Pedagog může vnímat situaci, kdy je šikanován žáky, jako stigma a pocituje stud a selhání, což mu zároveň často brání vyhledat pomoc u kolegů, vedení školy nebo ve svém okolí. V řešení situace pak pedagoga také oslabuje obecně zažitý mylný názor, že kompetentní pedagogové problém s udržováním kontroly ve třídě nemají. Učitelé se tak mohou ocitnout v paradoxní situaci, ve které jsou činěni zodpovědnými za násilí, které je namířeno proti nim samotným. Je zapotřebí, aby škola vytvořila bezpečné prostředí a atmosféru důvěry, ve kterém bude tento druh rizika – šikana učitele – uznán a budou nastaveny mechanismy a postupy (krizový plán) k ochraně pedagogů a k účinné prevenci a řešení takového chování, se kterými budou všichni žáci, pedagogové a zákonní zástupci seznámeni.

³ § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Agresivní chování s cílem ublížit učiteli ze strany vedení (nejčastěji jako *bossing*), kolegů (nejčastěji jako *mobbing*), podřízených kolegů (nejčastěji jako *staffing*), nebo šikana ze strany zákonných zástupců nebude předmětem tohoto metodického pokynu, protože postrádá aspekt rizikového chování žáků. Tyto formy šikany patří do pracovněprávní problematiky a postupy řešení vymezuje zákoník práce, případně trestní zákoník či občanský zákoník. Jejich výskyt však zvyšuje pravděpodobnost pro výskyt šikany mezi žáky a také šikany zaměřené na učitele a jejich prevence a včasné a vhodné řešení musí být akcentovanou součástí vytváření bezpečného prostředí každé školy.

Specifika pro prevenci šikany zaměřené na učitele

Pravděpodobnost výskytu šikany zaměřené na učitele snižuje:

- Prevence stojí na celoškolském přístupu, který akcentuje dobré sociální klima, připouští riziko výskytu šikany učitele ve škole, otevřeně takové chování odmítá a realizuje prevenci případně intervenci, pokud k výskytu dojde. Uvědomění si rizika a jeho deklarace může významně snížit rozvoj šikany.
- Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.
- Škola má jasně stanovený způsob, jakým mají pedagogové podezření na šikanu své osoby nebo kolegy, nebo oznámení o šikaně podat, komu a jak s tím bude nakládáno.
- Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly v chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování konzistentně; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení na individuální konzultaci; vyhýbá se konfrontačnímu tónu.
- Pedagog posiluje zapojení žáků/studentů do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky/studenty zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout apod.
- Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků.
- Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost.
- Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.
- Problémy neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy.
- Všímá si prosociálního a kooperativního chování žáků a oceňuje je; podporuje kooperaci mezi žáky a prostředím, kde se každý žák/student cítí přijatý.

Specifika pro řešení šikany zaměřené na učitele

Je důležité respektovat tyto zásady:

- Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, která by neměla zůstat v situaci sama, ale měla by vyhledat pomoc ostatních. Nelze očekávat, že situaci, kterou lze klasifikovat jako šikanu, vyřeší pedagog v pozici oběti sám. Proto je zapotřebí, aby tuto skutečnost škola neočekávala a nevyžadovala. Naopak je zapotřebí, aby podporovala své pedagogy k vyhledání pomoci, zajistila bezpečí pro pedagoga a řešila vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.
- Škola musí mít připravený krizový plán, ve kterém bude specifikováno, jak se v situaci naplnění tohoto rizika zachová, jakou roli a možnosti řešení krizové situace má sám pedagog, jakou roli vedení školy, školní poradenské pracoviště apod. Plán rovněž zahrnuje pokyny pro zajištění bezpečí pro ohroženého pedagoga a žáky.
- V případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky se pedagog řídí krizovým plánem školy. Pokud je tento plán nedostatečný, zajistí si pedagog pro sebe bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace.
- Je zapotřebí, aby pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku. Tento zážitek může být bolestným i pro svědky (kolegy nebo žáky ve třídě). Je proto zapotřebí dovolit si čas na zpracování šoku, neobviňovat se, vyhledat si pro sebe sociální podporu od kolegů, přátel, rodiny, monitorovat u sebe znaky stresu, které se mohou objevit i později (např. problémy se spánkem, pozorností, úzkostí, zvýšená citlivost, nechut' k jídlu nebo naopak) a případně vyhledat pro sebe odbornou pomoc.
- Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení.
- Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě (jedná se o program selektivní nebo indikované primární prevence, nikoli všeobecné prevence).
- Stejně jako u šikany mezi žáky i zde je potřeba, aby po takové situaci škola revidovala mechanismy a postupy (krizový plán), aby bylo zřejmé, jak zacházet s případnými podobnými situacemi v budoucnu.
- V případě, že je pedagog nespokojený s řešením situace ze strany vedení školy, může se obrátit na příslušný inspektorát práce.

Právní odpovědnost školy

Škola má odpovědnost za žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu pedagog musí šikanování mezi žáky neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Podle vyhlášky č. 263/2007 Sb., kterou se stanoví pracovní řád pro zaměstnance škol a školních zařízení zřízených Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, krajem, obcí nebo dobrovolným svazkem obcí, odpovídá i za škodu způsobenou žákům v době vykonávání přechodného dohledu, tj. při vyučování a v přímé souvislosti s ním.

Ředitel školy nese také odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance dle § 101 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- Dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit **zákonnému zástupci** jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona).
- Škola ohlašuje **orgánu sociálně-právní ochrany dětí** takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo. Situace ohrožení dítěte přitom musí trvat po takovou dobu nebo nabývat takové intenzity, že nepříznivě ovlivňuje vývoj dítěte anebo je nebo může být příčinou nepříznivého vývoje dítěte (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů); v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které sice výše uvedeným nebyly oznámeny, avšak které jsou svou povahou velmi závažné a nasvědčují tomu, že dítě se nachází v nepříznivé sociální situaci, jelikož jeho přirozené prostředí nedokáže dostatečným způsobem naplňovat své funkce při zajišťování přiměřené ochrany příznivého vývoje dítěte.
- OSPOD vstupuje do řešení těch případů agresivního chování dítěte ve škole, v nichž jsou tyto projevy pouze sekundárním důsledkem nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny a v nichž je třeba dítěti a jeho rodině zprostředkovat a zajistit odpovídající pomoc a podporu prostřednictvím nástrojů sociální práce. Základními nástroji práce OSPOD je **vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a individuální plánování koordinované intervence**.
- Dalším významným nástrojem OSPOD pro řešení nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny jsou **případové konference**, tj. případová setkání těch osob, které mohou dítěti a jeho rodině poskytnout odpovídající pomoc a podporu, které staví dítě a jeho rodinu do centra řešení jejich situace a které vychází z principu partnerství a spolupráce, jakož i z principu důvěrnosti, diskrétnosti a bezpečného prostoru pro vzájemné sdílení informací. Případová konference je **nástrojem případové práce** (tzv. case managementu), což determinuje pravidla, která je třeba v jejím rámci respektovat. Vymezení okruhu zúčastněných osob je plně v kompetenci sociálního pracovníka, který bude vycházet z předmětu případové konference. Zástupce školy může být na případovou konferenci přizván, pokud on sám jako fyzická osoba, s ohledem na význam, který zastává ve vztahové síti dítěte, či škola jako instituce mohou s ohledem na konkrétní okolnosti případu přispět k řešení situace dítěte a jeho rodiny. Pokud je zástupce školy na konferenci účasten, pak je ze zákona vázán zachováváním mlčenlivosti (dle § 57 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Informace, které se na konferenci dozví, jím nesmí být nikam přeneseny, ani do prostoru školy. Pokud jedním z výstupů případové konference bude přijetí konkrétního

opatření za účelem úpravy podmínek ve školním prostředí, je třeba postupovat v souladu se školským zákonem. Není přitom nezbytné na půdě školy sdělovat, že konkrétní opatření je přijímáno jako jeden z výstupů případové konference, a to z důvodu ochrany dítěte před případnou stigmatizací. Je třeba zdůraznit, že nástroj případových konferencí není výlučným nástrojem OSPOD při poskytování sociálně-právní ochrany dětí, ale může být využit i školou bez nutnosti účasti OSPOD jako nástroj případové práce při řešení situace ve třídě či škole, v níž je třeba uskutečnit setkání více osob a koordinovat jejich další postupy.

- Dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na **Policii ČR**. Trestní oznámení je možné podat také na **státní zastupitelství**. Tuto skutečnost oznámí ředitel školy nebo jiná pověřená osoba jakoukoliv formou (písemně, telefonicky, osobně) na Policii ČR, v ideálním případě přímo specialistovi na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování, jinak na nejbližším obvodním oddělení Policie ČR. V takovém případě vystupuje tato osoba jako oznamovatel a má právo na vyznění do jednoho měsíce od podání oznámení. Oznámení může podat také zákonný zástupce dítěte.

Trestně-právní hledisko šikany

V zákoně č. 40/2009 Sb, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“) ani v jiném zákoně není šikana sama o sobě definována jako trestný čin nebo přestupek, přesto **šikana může svým charakterem naplňovat znaky některého z přestupků či trestných činů**.

Protiprávní jednání s prvky šikany může být kvalifikováno jako přestupek dle zákona číslo 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o přestupcích“). Nejčastěji se bude jednat o přestupky proti občanskému soužití dle ustanovení § 49 odst. 1 zákona o přestupcích (např. ublížení na cti, vyhrožování újmou na zdraví atd.). Za přestupek je odpovědná osoba starší 15 let.

Závažnější forma šikany může vykazovat znaky skutkové podstaty například těchto trestných činů: proti zdraví:

§ 145 Těžké ublížení na zdraví;

§ 146 Ublížení na zdraví; proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství;

§ 171 Omezování osobní svobody;

§ 173 Loupež;

§ 175 Vydírání;

§ 177 Útisk;

proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti:

§ 185 Znásilnění;

§ 186 Sexuální nátlak;

§ 187 Pohlavní zneužití;

§ 191 Šíření pornografie;

§ 192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií;

trestných činů proti majetku:

§ 205 Krádež;

§ 228 Poškození cizí věci;

Může se také jednat i o trestné činy narušující soužití lidí:

§ 353 Nebezpečné vyhrožování;

§ 354 Nebezpečné pronásledování.

Je-li šikana motivována důvody, jako jsou zdravotní postižení, etnicita, náboženství a podobně, a splňuje-li znaky podle příslušných níže uvedených ustanovení trestního zákoníku, lze v určitých případech uvažovat také o trestném činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, případně i podněcování nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 355, resp. 356 trestního zákoníku). Takovýto motiv může rovněž u některých výše uvedených trestných činů podmiňovat užití přísnější klasifikace, tedy možnost udělení vyššího trestu.

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů: nebezpečné pronásledování (tzv. stalking, § 354 trestního zákoníku) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých; účast na sebevraždě (§ 144 trestního zákoníku) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem přimět ji k sebevraždě, kterou skutečně spáchá či se o ni pokusí; porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku) – např. porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 trestního zákoníku), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti; pomluva (§ 184 trestního zákoníku) – např. vytvoření webových stránek, které nepravdivě zesměšňují oběť; šíření pornografie dle § 191 trestního zákoníku (viz sexting); výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (dítětem se rozumí osoba mladší 18 let) dle § 192 trestního zákoníku (viz sexting).

Trestní odpovědnost

Ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů, je trestně odpovědnou osoba starší 15 let, která je dostatečně rozumově a mravně vyspělá. Pro účely zákona o soudnictví ve věcech mládeže se pak takový trestný čin označuje jako provinění. V případě jednání vykazujícího znaky trestného činu, kterého se dopustilo dítě mladší 15 let, se hovoří o činu jinak trestném. I když dítě mladší 15 let není trestně odpovědné, mohou mu být dle tohoto zákona soudem pro mládež uložena opatření potřebná k jeho nápravě. Činu jinak trestného se může dopustit též mladistvý (osoba starší 15 a mladší 18 let, která je trestně odpovědná), který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost činu nebo ovládnout své jednání.

Povinnost přezkazit a oznámit trestné činy uvedené v trestním zákoníku

Přestože, jak bylo řečeno výše, šikana není sama o sobě definována jako trestný čin nebo přestupek, může svým charakterem naplňovat znaky protiprávního jednání na úrovni přestupku nebo trestného činu. Trestní zákoník zakládá v určitých případech povinnost některým činům zabránit, a jiné zmíněným orgánům ohlásit. Smyslem ustanovení o trestnosti nepřekážení trestnému činu je zabránit spáchání některých závažných činů a tím chránit společnost před jejich důsledky. S účinností od 1. 12. 2016 se rovněž níže popsanych trestných činů bude moci dopustit i sama škola jako právnická osoba, kdyby například úmyslně zatajovala, že u nich uvedeným trestným činům dochází.

- **Povinnost překazit páchání nebo spáchání trestného činu** (§ 367 trestního zákoníku): kdo se dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestné činy v tomto ustanovení vyjmenované, má povinnost spáchání nebo dokončení takového činu překazit. Jestliže to neudělá a nebránilo mu v tom okolnosti v tomto ustanovení vyjmenované, sám spáchal trestný čin nepřekazení trestného činu a vystavuje se tím trestnímu postihu. **Překazit trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.** V případě šikany by se mohlo jednat například o následující trestné činy: vraždy (§ 140), zabití (§ 141), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), zbavení osobní svobody (§ 170), loupeže (§ 173), vydírání (§ 175), znásilnění (§ 185), pohlavního zneužití (§ 187), krádeže (§ 205).
- **Neoznámení trestného činu** (§ 368 trestního zákoníku): kdo se dozví, že jiný spáchal trestné činy v tomto ustanovení vyjmenované, je povinen to bez odkladu oznámit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Jestliže to neudělá a nebránilo mu v tom okolnosti v tomto ustanovení vyjmenované, sám spáchal trestný čin neoznámení trestného činu a vystavuje se tím trestnímu postihu. V případě šikany by se mohlo jednat například o následující trestné činy: vraždy (§ 140), těžkého ublížení na zdraví (§ 145), zbavení osobní svobody (§ 170).
- **V uvedených případech má každý povinnost vyjmenované jednání buď překazit, anebo o něm informovat státního zástupce nebo policejní orgán.** V ostatních případech povinnost ze zákona sice nevznikla, ale to neznamena, že oznamovat nelze (nenásleduje sankce za neoznámení). Zároveň je však třeba mít na paměti, že úmyslně lživé obvinění jiného ze spáchání trestného činu může samo představovat trestný čin křivého obvinění (§ 345). Právnícké osoby vykonávající činnost škol, jako poskytovatelé veřejné služby, by měly u každého protiprávního jednání spáchaného v jejich jurisdikci, které naplňuje znaky trestného činu, tyto skutečnosti oznamovat a to zejména proto, že příjemci jejich služeb jsou žáci, které ve většině případů nemohou svá práva účinně vymáhat a jsou proto odkázáni na pomoc druhých (viz odst. 3, bod 3)

Při oznamování a zjišťování informací je zapotřebí mít na paměti **presumpci nevinu**, tedy dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět jako by byl vinen.

Podávání podnětů, stížností a oznámení

Pro zajištění otevřené komunikace je žádoucí, aby škola stanovila jasný a jednoznačný postup pro příjem podnětů a stížností ze strany zaměstnanců, žáků a zákonných zástupců. A to i anonymně. Takový postup jasně deklaruje:

- kam a jak podnět či stížnost podat;
- jak bude s podnětem či stížností naloženo – kde, kdy a jakým způsobem;
- jak postupovat v případě nespokojenosti s vypořádáním.

V případech podezření nebo již prokazatelných projevů šikany, které nejsou bezodkladně a uspokojivě řešeny v pravomoci pedagogických pracovníků včetně školního metodika prevence či výchovného poradce, je nutné se obrátit na ředitele příslušné školy nebo školského zařízení. Pokud se však projeví nečinnost i ze strany ředitele a postup školy v řešení šikany je nedostatečný, je možné jednat v této záležitosti se zřizovatelem školy nebo podat stížnost nebo oznámení České školní inspekci (dále jen „ČŠI“). Stížnost nebo oznámení

podané písemně, osobně nebo v elektronické podobě se přijímají na všech pracovištích ČŠI. V případě, že stěžovatel požádá o utajení své totožnosti, zaručuje ČŠI anonymitu při prošetřování. Je však důležité, aby ve stížnosti byly popsány všechny podstatné okolnosti, včetně identifikace školy.

Stížnost nebo oznámení je možné adresovat příslušnému inspektorátu ČŠI i na ústředí, tzn. na adresu: Fráni Šrámka 37, 150 21 Praha 5, resp. elektronicky na adresu posta@csicr.cz.

Při šetření zřizovatelem a ČŠI bývá do týmu zařazen specialista na řešení šikany. Současně je možné stížnost podávat školskému ombudsmanovi (ombudsman@msmt.cz), veřejnému ochránci práv (podatelna@ochrance.cz) a na příslušné státní zastupitelství.

V případě, že stížnost či oznámení zasahuje oblast pracovně-právních vztahů, je možné se obrátit na příslušný inspektorát práce. Další možností je pak řešení sporu podáním žaloby na ochranu osobnosti nebo pomocí antidiskriminačního zákona u soudu.

Protektivní a rizikové faktory:

Protektivní faktory - společnost, komunita

- nastavení hodnot ke vzdělání, podpora autority školy a pedagoga;
- příležitosti pro pozitivní angažmá dětí, např. nabídka mimoškolních aktivit pro trávení volného času dětí a mladých lidí;
- příležitosti pro účast na rozhodování pro děti, na utváření kultury a prostředí;
- nabídka služeb pro ohrožené rodiny a děti; nabídka služeb pro žáky a pedagogy ohrožené násilím ve škole, nabídka vzdělávacích programů pro pedagogy i zákonné zástupce apod.;
- spolupráce školy s organizacemi, které mohou pro prevenci a intervenci v problematice šikany vytvářet síť pomoci;
- podpora kooperace, tolerance, respektu a důstojné mezilidské vztahy a úcta k životu druhého člověka

Rizikové faktory – společnost, komunita

- koncentrace rodin ohrožených chudobou, bezdomovectvím, sociálním vyloučením, národnostních menšin a etnik;
- nízká podpora školy ze strany zřizovatele a deficitní deklarace a podpora hodnot vzdělání, dobrého klimatu, bezpečí a spoluodpovědnosti;
- nevhodné nastavení financování škol, nedostatečná kvalita přípravy budoucích učitelů, nastavení legislativy, kurikula;
- neexistující nebo nekvalitní služby pro děti, rodiny i pedagogy;
- nedostupné vzdělání pro pedagogy (finančně, vzdálenost, dostupnost...);
- malá spolupráce mezi školou a organizacemi v regionu

Protektivní faktory - škola

- způsob vedení školy ze strany ředitele a zástupců podporuje vytváření kooperativního, respektujícího a pozitivního sociálního klimatu ve škole;

- přiznání možnosti výskytu násilí vůči pedagogovi, zajištění informovanosti o problematice; monitoring varovných signálů šikany ve škole;
- deklarované a sdílené odmítnutí násilí na škole směrem k žákovské i rodičovské populaci (pro rozvoj šikany jsou důležité postoje a reakce ostatních); včasné a adekvátní řešení při výskytu násilí;
- jasné rozdělení kompetencí a odpovědností v udržování dobrého sociálního klimatu na škole;
- nastavení jasných pravidel v chování na celoškolní i třídní úrovni a jejich důsledné dodržování;
- nastavení adekvátních opatření a sankcí při nedodržování pravidel v chování, jejich důsledné dodržování (avšak bez podpory dobrého sociálního klimatu jednostranný akcent na tresty naopak zvyšuje pravděpodobnost výskytu šikany);
- funkční bezpečnostní a krizové plány;
- dostatečný monitoring fyzických prostor ve škole, která jsou vnímána jako méně bezpečná, a přijetí bezpečnostních opatření;
- schopnost sebereflexe učitele (např. vědomí vlastních postojů, stereotypů a předsudků);
- podpora učitelů v rozvíjení jejich kompetencí v zacházení s obtížnými třídními kolektivy;
- intervize, supervize či mentoring učitelů;
- převládající atmosféra důvěry a spolupráce v pedagogickém sboru, která zvyšuje pravděpodobnost včasného odhalení vznikajícího problému

Rizikové faktory – škola

- nejasné nastavení nebo nedůsledné dodržování pravidel chování a sankcí za nevhodné chování ve škole (žákům nakonec nehrozí nic, co by je od činu odrazovalo), zejména na středních školách;
- chybějící nebo nejasné směrnice školy pro udržování bezpečí a řešení krizových situací; nevymezený postoj k násilí ze strany vedení školy - projevy násilí ve vztahu k pedagogovi/žákovi bývají přehlíženy, bagatelizovány nebo zakrývány;
- ze strany vedení a dále pedagogů nedostatečně deklarovaná (k pedagogům, rodičům, žákům) a sdílená hodnota bezpečí a dobrého klimatu na škole;
- posměch, dehonestující komentáře, nevhodné, neuctivé chování mezi žáky, pedagogy, a pedagogy a žáky navzájem;
- nevhodně uplatňovaná kritika, sarkasmus, předsudky a stereotypy (mohou podněcovat zhoršování vztahů směřující k šikanování žáků jejich spolužáky) projevy nerespektu k autoritám ze strany žáků jsou obecně ve škole pojímány jako norma;
- negativní nebo ponižující komentáře vedení nebo ostatních pedagogů na účet jiného učitele před studenty;
- nedůvěra mezi pedagogy navzájem a nespolupracující prostředí;
- žáci jsou svědky agresivního chování mezi dospělými (bossing, mobbing, dehonestace pedagoga rodiči před dítětem apod.);
- neřešená šikana mezi dětmi;
- obava vedení školy o její pověst, pokud se na škole objeví šikana;
- koncentrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

9. Kontakty, adresy, literatura

Literatura:

- Bendl, S.: Prevence a řešení šikany ve škole. Praha: ISV, 2003.
- Braun, R.: Diagnostika školní třídy. Skupinová práce se třídou. Praha: IPPP ČR, 2008.
- Čapek, R.: Třídní klima a školní klima. Praha: GradaPublishing, 2010.
- Grecmanová, H.: Klima školy. Olomouc: Hanex, 2008.
- Janošová, P., Kollerová, L., Zábrowská, K., Kressa, J., Dědová, M. (2016). Psychologie školní šikany [Psychology of the school bullying] Praha: Grada.
- Kavalír, A. (Eds.). (2009). Kyberšikana a její prevence – příručka pro učitele. Plzeň: Dragon press s.r.o.
- Kolář, M. (2013): Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kopecký, K., Krejčí, V. (2010). Rizika virtuální komunikace. (Příručka pro učitele.) Olomouc: Net Kopecký, K. Úvod do problematiky kyberšikany páchané na učitelích. Internetový portál E-Bezpečí [online]. 2016 [vid. 23. únor 2016]. Dostupné z: <http://www.ebezpeci.cz/index.php/temata/kyberikana/1120-kybersikana-ucitelu-vyzkum-Univerzity>. [cit. 2. 12. 2012] <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni>
- Krejčí, V. (2010). Kyberšikana – kybernetická šikana. Olomouc: E-Bezpečí. [cit. 2. 12. 2012] Dostupný z WWW – <http://www.e-nebezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/materialypro-studium-studie-atd> Krejčí, V. Pravidla bezpečného používání internetu pro rodiče. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. Dostupné z: http://e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/doc_download/74-pravidla-bezpeneho-chovanina-internetu-pro-rodie-2015
- Lašek, J.: Sociálně psychologické klima školních tříd a školy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2001.
- Mareš, J.: Dotazník sociálního klimatu školní třídy. Praha: IPPP, 1998
- Mareš, J.: Přehled kvantitativních metod pro diagnostiku psychosociálního klimatu školy I. in: JEŽEK, S. (ed.): Psychosociální klima školy II. Brno: MSD, 2004.
- Mareš, J.: Přehled kvantitativních metod pro diagnostiku psychosociálního klimatu školy II. in: JEŽEK, S. (ed.): Psychosociální klima školy III. Brno: MSD, 2005.
- Mareš, J. Diagnostika sociálního klimatu školy. In Ježek, S. (ed.), Psychosociální klima školy I. Brno: MSD 2003.
- Mertin, V., Krejčová, L.: Metody a postupy poznávání žáka: pedagogická diagnostika. 1.vyd.Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012
- Miovský, M., Skácelová, L., Zapletalová, J., Novák, P., Barták, M., Bártík, P. et al. (2015). Prevence rizikového chování ve školství (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., Čech, T., Doležalová, P. et al. (2015). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.
- Miovský, M., Aujezká, A., Burešová, I., Čablová, L., Červenková, E., Jírová Exnerová, M. et al. (2015). Programy a intervence školské prevence rizikového chování v praxi (2nd ed.). Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny.

- Miovský, M., Gabrhelík, R., Charvát, M., Šťastná, L., Jurystová, L. & Pavlas Martanová, V. (2015). Kvalita a efektivita v prevenci rizikového chování dětí a dospívajících. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK a VFN v Praze v Nakladatelství Lidové noviny."
- Miovský, M., Skácelová, L., Čablová, L., Veselá, M., & Zapletalová, J. (2012). Návrh doporučené struktury minimálního preventivního programu prevence rizikového chování pro základní školy. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Parry, J., Carrington, G. (1997). Čelíme šikanování: Sborník metod. Praha: IPPP: Portál. Rogers, V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.
- Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.
- Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Praha: Portál.
- Širůčková, M., Miovský, M., Skácelová, L., Gabrhelík, R. a kol. (2012). Příklady dobré praxe programů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.
- Vágnerová, K. (2009). Minimalizace šikany. Praktické rady pro rodiče. Praha: Portál.

Kontakty a adresy

Pedagogicko-psychologická poradna
Jaselská 826, Kolín 4
tel.: 321 722 116
e-mail: ppp.kolin@guik.cz

Pedagogicko – psychologická poradna
Nymburk, Masarykova 895
tel. 325 512 667

Policie ČR - 158
K dílnám 684, Kolín 4

Okresní metodik prevence:
Mgr. Věra Vavřinová
tel.: 321 722 116
email: vavrinova@pppsk.cz

Oddělení péče o dítě, referát sociálních věcí, Arnošta z Pardubic Český Brod, tel. 321 612 121
O.S. Semiramis
Velké valy 995, Nymburk
tel.: 723 179 409
email: sekcepp@os-semiramis.cz

Nemocnice Kolín - 155
Žižkova 146, Kolín 3

Středisko výchovné péče, Kolín
321 718 555, 777 728 794

JUDr. Milan Fára, Krajský úřad, Praha 5,
tel. 257280424
Bc. Martina Šebková, Krajský úřad, Praha 5, tel. 257 280 314

Vzdělávací institut ochrany dětí, o. p. s.
U Pergamenky 1511/3
Praha 7
tel.: 266 722 731, 266 722 231
www.viod.cz

MUDr. Zdeňka Schurzová - pediatr
Pečky
Tel.: 321 785 061

o. s. Prostor Kolín
Mgr. Barbora Kubelková – vedoucí
barbora.kubelkova@prostor-plus.cz
http://www.prostor-plus.cz/
info@prostor-plus.cz

Pedagogické, psychologické a právní
poradenství
Weberova 231
150 00 Praha 5

Linka důvěry – 326 741 481

Linka bezpečí – 111 118

Internetové odkazy a poradny:

- www.adiktologie.cz
- www.bkb.cz - (znásilnění, pohlavní zneužívání, domácí násilí, oběti a svědci trestných činů, přepadení)
- www.dds.winet.cz - (děti, volný čas, drogy)
- www.detskaprava.cz
- www.donalinka.cz - (pomoc osobám ohroženým domácím násilím)
- www.drogovaporadna.cz
- www.e-nebezpeci.cz
- www.minimalizacesikany.cz (poradna, publikace, letáky ke stažení apod.)
- www.modralinka.cz
- www.nasedite.cz
- www.odrogach.cz
- www.ochrance.cz. Amnesty International ČR,
- www.koordona.cz - (koalice neziskových organizací proti domácímu násilí)
- www.ies.podaneruce.cz
- www.poradenskecentrum.cz
- www.prestantekourit.cz
- www.sikana.cz
- www.sikana.org
- www.spondea.cz - (krizové centrum)
- www.horkalinka.cz
- www.linkabezpeci.cz
- www.pomoconline.cz
- www.mobilstory.cz
- www.protisikane.cz
- www.zakonik.cz

příloha č. 3

Kontaktní adresy

- Pedagogicko – psychologická poradna Nymburk, Masarykova 895
tel. 325 512 667
- Pedagogicko – psychologická poradna Kolín, Jaselská 826, Kolín
tel. 321 722 116
- Oddělení péče o dítě, referát sociálních věcí, Arnošta z Pardubic Český Brod, tel.
321 612 121
- Linka důvěry – 326 741 481
- Linka bezpečí – 111 118
- Rodičovská linka – 840 111 234
- Středisko výchovné péče, Kolín 321 718 555, 777 728 794
- Bc. Martina Šebková, Krajský úřad, Praha 5, tel. 257 280 314
- JUDr. Milan Fára, Krajský úřad, Praha 5, tel. 257280424
- Mgr. Věra Vavřinová, 321 722 116, PPP Kolín
- Bezplatná krizová linka pro pedagogy, žáky, zákonné zástupce: 116 000
- Pediatr: MUDr. Zdeňka Schurzová, Pečky 321 785 061

Internetové odkazy a poradny

- www.adiktologie.cz
- www.detskaprava.cz
- www.drogovaporadna.cz
- www.modralinka.cz
- www.nasedite.cz
- www.sikana.cz
- www.linkabezpeci.cz
- www.pomoconline.cz
- www.bezpecnyinternet.cz
- www.protisikane.cz
- www.horkalinka.cz